

Kyrkan och makten - exempel

Nu pågår ett jubileumsår i Västerås Domkyrka om Johannes Rudbeckius, som blev dess biskop 1619 och all den påverkan han och hans anhöriga haft på kyrkan och Sverige.

Men 100 år tidigare pågick den stora kampen om Luthers läror i en katolsk kyrkovärld.

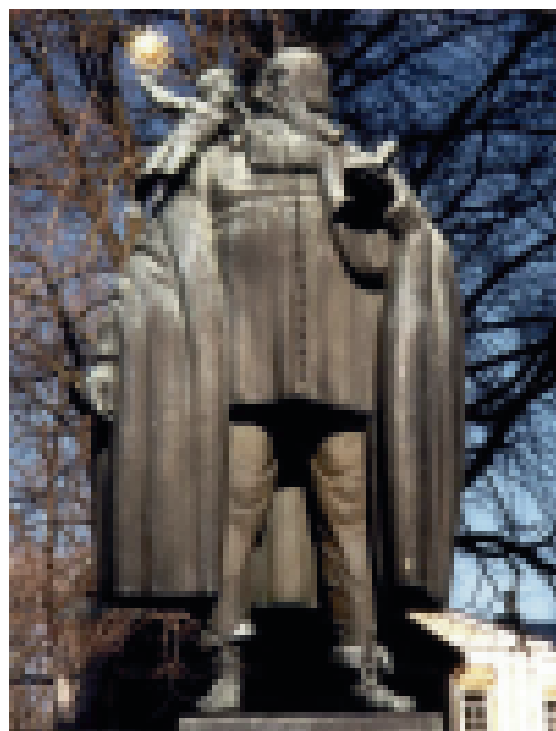
Reformation pågår

1523 kommer kung *Gustaf Vasa* till domkapitlet i Västerås och anklagar biskop *Peder Sunnanväder Jakobsson* (nu vackert men då nedsättande smeknamn) för förräderi varpå han och domprosten (trots löfte om fri lejd) döms och avrättas. Så sammankallas **Västerås riksdag 1527** varvid kyrkans egendomar och beskattning överförs till staten och kyrkan bryter banden med påven.

När Gustavs son *Johan* 50 år senare och barnbarnet *Sigismund* söker sig till katolicismen kallar hertig Karl till Uppsala kyrkomöte 1593, som antar den lutherska, augsburgska trosbekännelsen och Svenska Kyrkan är därmed definitivt en evangelisk-luthersk folkkyrka.

Trosstriden sprids i Europa

25 år senare dras Karls son *Gustav II Adolf* in i de nordeuropeiska striderna om staters val mellan protestantisk och katolsk tro. 1617 har Sverige erövrat *Ingermanland* och *Karelen* med freden i *Stolbova*, som garanterar trosfrihet och tillåter ortodoxa präster och kloster att finnas och verka. Avtalet skrevs av **Johannes Rudbeckius**, ung teolog och stridbar rektor vid Uppsala Universitet.

Staty över Johannes Rudbeckius. Foto Alf Rune

Han hade bl a givit ut en revision av Bibeln på svenska, ritat en världskarta för undervisning, fungerat som Gustaf II Adolfs själasörjare i fält och så utnämndes han till biskop för Västerås stift 1619.

Rudbeckius hade makt

Som biskop fick han stor makt som han förvaltade väl med eftermälet ***barnens, bildningens och de fattigas biskop***. Som de värnlösa beskyddare gavs stöd åt nödställda i stiftets små orter och ett förbättrat hospital, speciellt för svagsinta. Bildning och upplysning medförde att han 1623 startade Sveriges första gymnasium *Rudbeckius* (Lunds var äldre men danskt) samt den första flickskolan (pigeskola) på tomt. För detta krävdes administrativ organisation och förmåga och han kom att bl a grunda vår svenska folkbokföring.

Alternativ sanning - häxprocesser

1669 fabulerade ett barn om sitt syskon

biskop Johannes Rudbeckius

att det kunde gå på vatten och utöva trolldom. Detta når ryktesvägen makten och utlöser de sk häxprocesserna där kvinnor och barn anklagas för trolldom, döms och bränns på bål. Johannes son *Nicolaus* utreder underlaget för en statlig trollerikommission och hävdar att allt bygger på hämndbegär i interna fejder och lyckas därmed bryta förloppet efter 6 hemska år. Ett exempel på hur alternativa sanningar och onskan kan förpesta omvärlden.

Framgången pris

Johannes Rudbeckius var helt orädd att tala överheten och stormän till rätta. Han råkade i konflikt i en fråga med rikets högsta makt, *Axel Oxenstierna*, vann striden men blev i gengäld aldrig ärkebiskop. Han har stort stöd av sin unga hustru *Malin*. 1639 drabbades han av gallproblem. Den höga arbetsintensiteten leder

till slut till vad vi nu kallar för utbrändhet och han avlider i Västerås 1646.

Biskopen överraskar

Dagens biskop sedan 2015 heter *Mikael Mogren* - ensamstående, långdistanslöpare, född 1969 med varierande bakgrund innan disputation - en nutidsmänniska. Stiftet är stort, från Mälaren upp till Dalafjällen vilket kräver resor, som gett honom samtal med många människor i vardagen. Dessa möten har medfört en rapp och insiktsfull liten bok där han även betonar bödens betydelse: *100 frågor om Gud och 200 svar* med en snärtig enradsreplik och en fylligare halvsida (utgiven 2016 på Verbum). Jag blir glad och upprymd av den.

Besök utställningen

i Domkyrkan under vardagar fram till augusti 2019 och se hur kyrkan verkat i samhället, ofta som en ansvarstagande maktfaktor och gläds åt balansen mellan makt, kyrka, trosfrihet och en glädjefylld framtidstro.

Göran Neider - uppvuxen i Västerås

